

MİTOLOJİK YÖNDEN AĞRI DAĞI VE GEMİKAYA

TURGUT ÖCAL

Konumuz her yönden mitlerle ilgilidir. Mitler, birtakım değişikliklerle günümüzde hala yaşamaya devam ederler. Her toplumun kendi mitlerinden kalan geleneklerinin farklı olduğunu bilmeliyiz. Nitekim meddahlar da başlangıçta Kuran'daki kıssaları ve peygamberleri öven, onunla ilgili rivayetleri anlattıkları için “kıssahan ve meddah” adını almışlardır. Bu da bize hikâyelerin bile mitolojilerden süzülerek geldiği inancını veriyor.

Zaten mitolojilerin içinde kutsal hikâyeler kutsal merasimler bulunur. Zamanla bu hikâyelerin içinde bulunan birtakım kutsal vasıflar unutulmuş, böylece masallar ve efsaneler ortaya çıkmıştır.

Gemikaya ve Ağrı Dağındaki mitolojik benzer alanlar ilk bakışta dikkatimizi çekmektedir. Çünkü her iki tabiat harikası biri birine çok yakın coğrafyalarda oluşmuştur. Aslında mitler, milletlerin genel karakteristik şifreleridir. Her toplumun kendi mitlerinden kalan geleneklerinin farklı olduğunu da bilmeliyiz. Gerek Nahçıvan'daki gerekse Türkiye'deki Türklerin mitlerinde sanat kutsaldır. Dağlar, efsanevi varlıklar olup onlara canlılık atfeden birçok araştırmacıya da rastlamaktayız. Eğer bir mekâna insan muhayyilesi can ve ruh atfetmişse artık onunla ilgili birçok mit de oluşur demektir. Dağ mitindeki genel özellikleri incelediğimizde her iki toplumda aynı benzerlikleri görmekteyiz. Mesela Türklerin mitolojisine göre Ergenekon'dan çıkıp dağılmaları bu toplumun demircilik sanatını bilmeleri ile mümkün olmuştur. Bu mitolojide Türklerin tarih sahnesine çıkmış oldukları Orta Asya'da yaygın ve zengin bir yaşantıdan bahsedilmektedir. Bu coğrafyaların (Orta Asya) uzun süre Sovyet ve Çin hâkimiyeti altında bulunmasından dolayı oralarındaki kültür temel taşlarından birisi olan mitolojilerini toplayıp gün ışığına kavuşturmak şansımız uzun süre olamamıştır. Yine de bu sahalarda çalışan edebiyatçıları, folklorşinasları, etnografları, antropologları, mitologları minnet ve rahmetle anıyoruz.

Mit, hepimizin bildiği olağanüstü varlıkların hikâyesini anlatır. Kozmogonik mit dünyanın yaratılışını, hayatın ve ölümün menşelerini de konu edinmiştir. Mitler olduğu gibi kabul edilip onlara sadece saygı gösterilmelidir. Niçini

ve nedeni pek sorgulanamaz.

Motifler, mitlerin en önemli kavramlarıdır. Azerbaycan halkına mahsus olan mitolojik düşüncede onların çeşitli bakış açılarını şöyle örneklendirebiliriz. Mesela dağ motifi efsaneler bölümünde araştırmacı ,“iki dağ”, “Ağrı ve Haça dağ” efsanelerinin mitolojik dünya modelinin ikili muhalefete en iyi örnek olduklarını Mehseti İsmail göstermiştir. Yazar, Nahçıvan Efsaneleri adlı eserinde ve Türk Mitologyasında “dağlar mukaddestir, yerin direğidir, Tanrı'ya doğru yükselen mekânlardır” demektedir. Aynı tespit Prof. Dr. Bahattin Ögeli Türk Mitolojisi adlı eserinde de aynen geçmektedir. Dede Korkut'da “Gazlık Dağı”, Göktürklerde “Ötüken Dağı”, Asya'da “Tanrı Dağları” ve diğerleri buna örnek gösterilmiştir. Mesela Nahçıvan'da “Gelindaş”, “Gelinkayası”, “Gız Gelin” efsanelerinde harici düşmanlara karşı mücadele, etik davranış normlarının korunması; “Ejderha Kayası”, “Ejderha Burnu” ve “Gemikaya” efsanelerdeki tüm hareket tarzları Azerbaycan halkının mitolojik düşüncesine uygun tarzdadır.

Prof. Dr. Bahattin Ögel, Türk Mitolojisi adlı eserinde Türk milletinin başarılarını yalnızca kılıcının kuvvetine bağlamak doğru değildir diyor ve bu eserde Türklerde mitoloji, daha çok ideal ve ülkü düzeni ağırlıklı idi diyor. Yine aynı eserde Türk mitolojisi Türk milliyet şuurunun bir aynası gibidir. Aynı zamanda mitoloji, bu açıdan bir milletin fikir ve düşünce tarihidir. Mitoloji, tarih ve kültürün genetik şifresidir. Bu şifreyi Azerbaycan sahasında yorumlayan önemli isimler şunlardır:

- 1- Mehemmet Hüseyin Tehmasip
- 2- İsrafil Abbaslı
- 3- Azad Nebiyev
- 4- Ehliman Ahundov
- 5- Mireli Seyidov
- 6- Vagif Veliyev
- 7- Veli Eliyev
- 8- Tehmasip Ferzeliyev
- 9- İsa Habipbeyli
- 10- Muharrem Ceferli
- 11- Paşa Efendiyev
- 12- Behlül Abdullayev
- 13- Sednik Paşayev

İlim dünyasının en seçkinlerindendir. Aynı konunun Türkiye sahasındaki önemli kişileri şunlardır:

- 1- Bahattin Ögel
- 2- Fuat Köprülü
- 3- Pertev Naili Boratav

- 4- Şükrü Elçin
- 5- Azra Erhat
- 6- Bilge Seyidoğlu
- 7- Abdülkadir İnan
- 8- Murat Uraz
- 9- Oktay Belli
- 10- Muhan Bali
- 11- Saim Sakaoğlu
- 12- Yaşar Kalafat
- 13- İskender Pala
- 14- M. Fahrettin Kırzioğlu

Bu önemli araştırmacılar gerek Azerbaycan gerek Türkiye'deki ve gerekse dünyadaki Türklerin mitolojik dünya görüşü incelemelerinden görmüşleridir ki kadim Türk destanları öz dayanağını efsanelerden, mitlerden almıştır. Bir milletin meydana gelebilmesi için binlerce yıl ister. Felaketlerin acılarını, hep beraber duymuş olanlar tarihte birleşebilmişlerdir. Yukarıda da gördüğümüz gibi mitolojilerin oluşabilmesi için hem asırlara hem de milletlere ihtiyaç vardır. Eğer bir topluluğun mitolojisi yoksa o topluluk millet olamamıştır. O topluluktaki kişiler yok olunca her şey biter. Tarihte değişmeden var olan ve kalıcı olan millettir. İşte gönüllere iyice sinmiş ve toplumları bir araya getiren bu inanca milliyet şuuru denir. Tek kişinin düşüncesi mitoloji değil bir felsefedir. Mitolojide tarih yoktur, belirsiz ve uzun bir zaman vardır. Kahramanlar vardır, mukaddesliğe ve yarı Tanrılığa bürünmüşler vardır. Onlar da yaşamışlardır, ama ne zaman? Oğuzhan gibi 5000 yıl önce mi? Önemli olan budur. Bir milletin 5000 senelik bir geçmişe sahip olduğuna önce kendisinin inanmasıdır. Bunu üç kıta üzerinde kurulmuş Türk asıllı pek çok devlet söylüyor ve yazıyordu. Tüm bunların (beş bin yıllık geçmişin) daha sıhhatli yorumu için Azerbaycan sahası muhtar Cumhuriyeti Nahçıvan, Gemikaya'daki tasvirlerin folklorik örnekleri ile mukayeseli araştırılmasına ihtiyaç vardır. Yapılacak ve yapılmış olan çalışmalar gösterecektir ki Nahçıvan'da meskûnlaşan Azerbaycan Türkleri ve onların ulu ecdatları bu coğrafyanın en kadim sahipleridir. Tarih bunun beş bin yıldan da fazla olduğunu gösterecektir.

Nuhşinas ve etnograf Gedir Gedirzade Gemikaya araştırmalarında "Gilan Çayı" deresinde XX. yüzyılın sonlarına kadar adı "Susepen" olan bir bayramın yapıldığından bahsediyor. İnsanlar bu bayramda birbirlerini sevinçle sularlarmış ve Gemikaya civarında kurbanlar keserlermiş.

Ebülfaz Guliyev'in Gemikaya tasvirleri adlı incelemesinde yılan, keçi ve balık tasvirleri ve yorumunda bunun üçünü birleştiren esas faktörün su ile bağlı olmasıdır. Bu da bize su motifinin ta destanlar çağından başlayıp XX. yüzyılın sonuna kadar Nahçıvan'da bir bayrama ad olması ve bu bayramın Gemikaya muhitinde kutlanması, Nahçıvan meskûnlaşmasının beş bin yıldan fazla olduğunu göstermektedir.

Azerbaycan halk hikâyelerinde ejderhanın suyun önünü kesmesi hakkında epizotlar vardır. Bütün bunlar

gösteriyor ki Gemikaya civarında iskân edilmiş halk balık avlamak keçi beslemek gibi alışkanlıklar ile hayatlarının geçim şeklini taşın işlemişlerdir. Yine Gemikaya'daki başka bir resimde dünyanın 3 katlı kuruluşunu gösteren kozmik bir sembol vardır. Kaya üstü tasvirlerin yorumunda kurt ağzı bağlamak, kuş, keçi, yılan, inek gibi hayvanların mübarizleri, avcılık tasvirleri hep yaşantı izleridir. Bazı işaretlerin ise Run alfabesi harflerine benzerliği ayrıca Kiril ve Latin harflerine benzemesi oradakilerin yazı kültürü ile olan ilgisini göstermektedir. Yeri gelmişken kaydedelim ki; "Yılan" miti çok eski çağlardan Azerbaycanlılarda Azerbaycan dilli topluluklarda ve Midyalılarda çok önemli bir motif olmuştur. Azerbaycan'ın birçok yerinde yılan totemi ile ilgili olarak; "Yılanpir", "Yılanpiri", "Yılандаğ" gibi yer adlarına rastlanmaktadır. Hakeza Gemikaya motiflerinde de vardır.

Erivan'da bulunan Azerbaycanlılar arasında yılanlarla ilgili efsane Türkiye'de tespit edilenle çok benzerlik arz etmektedir. Buradaki inanışa göre yılanlar iki büyük desteye (guruba) ayrılmışlardır. Bu iki gurup yılan, Ağrı Dağı eteklerinde çarpışmışlar. Bu çarpışmadan dolayı civar, yaralı yılanlarla dolu imiş. Netice itibari ile küçük Ağrı Dağı eteğinin yılanlı oluşu birbirine galip gelemeyen her iki gurubun yorgun düşerek yerleştiği "Serdarbulak" yaylası imiş. Bu epizot Ağrı Dağı ile ilgilidir. Türkiye'deki Azerbaycan Türkleri arasından derlenen bir benzerini Ağrı Dağı efsanelerinde aynen sunacağım. Gemikaya'daki birçok kap kaçak eşyada ve taşlar üzerinde yılanın şekli kabartılmıştır. Biz buna Kaşgarlı Mahmut'ta da rastlıyoruz. Dîvanü Lügat-it Türk'de Oğuz ve benzeri kabile birleşmesinin Hakanına "Buka-Budraç" derlermiş. "Buka" yedibaşlı yılan, ejderha demektir.

1968 ve 1990 yıllarında Gemikaya'da büyük bir araştırma yapan arkeolog Prof. Dr. Veli Eliyev, Gemikaya'da mevcut olan çok eski yerleşim sahalarındaki abide mezarları, ibadethaneleri, kaya üstü tasvirleri çok mükemmel bir şekilde kayıt altına almıştır. Ayrıca Prof. Dr. Oktay Belli'nin Nahçıvan'da yapmış olduğu araştırmalar göstermiştir ki Nahçıvan, tunç devri medeniyetine mensuptur. Eliyev'in tespitine göre Gemikaya ve mücavir alan arazileri bundan yetmiş bin ila yüz bin yıl önce (İlkçağ, Ortaçağ ve Yeniçağ) avlanmak için çok müsait imiş. 1997 yılında İstanbul Üniversitesi, Avrasya Arkeolojisi Projesi kapsamında Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti topraklarında yapılan arkeolojik yüzey araştırmalarının başkanlığını Prof.Dr.Oktay Belli, Nahçıvan Bilimler Akademisinden Doç. Dr. Veli Bahşeliyev ve beraberindekiler yürütmüştü. Bu çalışmanın sınırları gayet genişti. Bu çalışma ile Urartu gömütlükleri, Bronz ve diğer değerli metallere yapılmış eşya takı ve silahlar bulunmasına karşı erken demir çağına ait takı ve eşyalar da bulunmuştur. Kazı alanı içinde Karasu- Aras sıradağları da vardır. Bu sıradağların doğu ucunda, Doğu Anadolu'nun en büyük dağı Ağrı Dağı (5165m.) ile küçük Ağrı Dağı (3925m.) yer almaktadır.

Aras'ın Iğdır Ovasında Nahçıvan topraklarında açtığı vadi yöre halkı tarafından Sürmeli Çukuru olarak isimlendirilmiştir.

Nekropoller de içine alan hem coğrafyası hem süreci çok geniş tutan Oktay Belli hoca bu çalışması ile birçok önemli sorunların büyük bir kısmına çözüm getirmiştir. Bu çalışma ile Doğu Anadolu ve Nahçıvan bölgesinde kalelerde, mezarlarda, nekropollerde alın teri, göz nuru dökerek bu coğrafyaların nasıl vatanlaştığının delillerini toplamıştır. Araştırmalar, yöre halkının buraları söylenenden (beş bin yıl)daha uzun asırlardır sahiplenmiş

olduklarını göstermektedir.

Gemikaya ve çevresi asırlar boyunca daha da önemli olmuş. Buralarda yaşayan halkın inanç ve ideolojik bakışlarının mukaddesleşmiş birer parçasıdır. Gemikaya zirvesine şamil olunan dünyanın ilk oluşumu düşüncesinden en eski Sümer menşeli mitoloji ile ilgili Nuh efsanesi bu coğrafyada cereyan ettiğine inanılmaktadır. Çünkü coğrafyanın adında sanki kayalara resmedilmiş gemi ismi vardır. Gemi ise Nuh tufanının sembol anahtarıdır. Gemikaya küçük Kafkasın Zengezur silsilesinin en yüksek zirvesine halk tarafından verilmiş efsanevi bir addır. Gemikaya, Ordubad reyonu arazisinde olup, Sümer menşeli bir efsaneye göre çok eskiden dünyayı kaplayan sular coğrafyasıdır. Yine buna göre Tanrının emri ile Nuh Peygamber çocukları ile ve çevresi ile birlikte gemisi yüzerek zirveye ulaşmıştır. Zirveden sürüklenerek geçtiği için büyük bir sarsıntı olmuştur. Efsaneye göre bu sarsıntıdan rahatsız olan Nuh demiştir ki: Kemçi (kem) "küçük kayadır". Bunun için bu yörenin halkı Nuh'tan hatıra buraya "Kemçi" adını vermiştir.

Kemçi adlı diğer bir dağ Nahçıvan'ın Ordubad reyonunun güneyinde Aras nehrinin sağ tarafında Güney Azerbaycan'da Karadağ'dadır. Bu yöredeki (Nahçıvan) ikinci bir efsaneye göre Nuh'un gemisi Ağrı Dağı istikametine doğru yüzerken başka bir dağın su altındaki görünmeyen zirvesine sürtünmüş ve peygamber gemisi olduğundan dağı yararak geçmiştir. Hz. Nuh bu olay için: -burası da "inan" dağıdır. Şimdi Elinçayın sol sahilindeki azametli "Haça Dağ", "İlan Dağ" halk arasında da "İnan Dağı" veya "Elan dağ" da denilmektedir. Gemikaya'daki kaya üstü resimlere aslında dünyanın çeşitli coğrafyalarında rastlanmaktadır. Bu çok eski sanat örneklerine Sibiry'a'da, Altay'da, Ural'da, Anadolu'da, Güney Azerbaycan'da ve adını saymadığım birçok değişik ülkelerde rastlanmaktadır. Bunlar hem incelenmiş hem de inceleme aşamasındadır. Hatta çeşitli yönlerden aralarında muayyen benzerliklere de rastlanmaktadır.

Gemikaya "pet-roğ-lifleri" işleme teknikleri (çizme, dövme, sürtünme) biçimindedirler. Kelbeçer, Anadolu ve Cenubi Azerbaycan- Karadağ arazilerindeki kaya üstü tasvirleri çok benzerlikler teşkil etmektedir. Bu da bize göstermektedir ki, buralarda çok eskiden beri yaşayan etnik yönden birbirine benzer guruplar yaşamıştır. Nahçıvan coğrafyasında Tunç Devrinde en sık meskûn arazilerden biriside Gilan Çay vadisi olmuştur. Bu vadiye tabii zenginlikler, avlaklar, sihirli mesken yerleri vardır. Buralarda şehir medeniyetinin kalıntılarına rastlanmıştır.

Gemikaya'nın güney, batı ve doğu yamaçlarında deniz seviyesinden (3500-3700m) yükseklikte yerleşen Karakuş, Nebi yurdu, Kız gelin Çukuru, Camışölen önemli av meskenlerindendir. Bu isimler aynı zamanda mitolojik motiflerle de örtüşmektedir. Asırlarca Nahçıvanlıların iktisadi hayatında çok önemli yeri olan Gemikaya kışlak ve yaylaklarının, mağaralarının, ibadetgâhlarının sihirli çehresi hala çözüm bekleyen işaret ve yazılar bu coğrafyayı insanlığın gözünde adeta büyülemektedir. Bu yönüyle de enbiya yurdu "Nebi Yurdu" denmektedir. Bu coğrafyayı bu özelliklerinden dolayı inanç turizmi merkezi yapmak da mümkündür.

Prof.Dr.Veli Eliyev'in 1968-2005 yılları arasında arkeolojik incelemeleri neticesinde Nahçıvan'ın en eski mimarlık duygu düşünce ve eserlerini Gemikaya adlı kitabında görmektedir. Gemikaya'ya yapmış olduğumuz gezi

esnasında kayaların üstünde insan, keçi, ceylan, köpek, at, öküz, kuş, araba, yılan resimlerine rastladık. Bunların her biri yoruma muhtaç mitolojik motiflerdir. Ama bunların içerisinde yorumlanabilen insan ve hayvan resimleri daha üstündür. Tüm bunlardan anlıyoruz ki Nahçıvan Tunç Devrinde ziraat ve hayvancılıkla uğraşmıştır. Ayrıca bu halkın dünya ve ahret ile ilgili duygu ve düşüncelerinin izleri de bu resimlere sinmiştir. Mesela araba resimleri, yöre insanının nakliyat ve ulaşımındaki durumunu gösterir. Kilden yapılmış boyalı kap-kaçak parçacıklarının Nebi yurdu çevresindeki kalıntıları Kür-Aras medeniyetinin üstün seviyesini bize açıkça göstermektedir. Ayrıca sanat ve sanatkârlıktaki seviyelerinin üstünlüğünü de belirtmektedir. Gemikaya tasvirlerinde güneşin de kutsiyeti açıkça işlenmiştir. Güneş mitinin mitolojideki yeri Gemikaya'da da aynı sırrını korumaktadır. Gemikaya tasvirlerinde yıldız ve ayın da ışık kaynağı oluşlarından dolayı kutsiyetleri taşlara kazınmıştır. Gemikaya tasvirlerinde sırtakımyıldızların işlenmesi Nahçıvan müneccimlerinin dikkatini çekmiştir. Kısacası kozmik alemle ilgi kurulmuş olması bugünkü modern astronominin başlangıcı da sayılabilir. Gemikaya'daki bazı işaretlerin eski Orhun Yeni-Sey Türk Alfabesindeki işaretlere çok benzemektedir. Gemikaya'daki kaya üstü tasvirleri piktografik metinleri eski Nahçıvanlıların dini ideoloji görüşlerinin özellikle kâinat hakkındaki tasavvurlarının kâhinler tarafından ifadeleşen görüşleri çok açık ve belirgindir. İşte Gemikaya bu yönden de üstünlüğünü korumaktadır. Bütün bunlar bize göstermektedir ki, eski insanlar bedii zevklerinden asla vazgeçmemişler. Tunç Devrinde Nahçıvan coğrafyasında yaşayan halkın medeni gelişmişlik seviyesinin hayli yüksek oluşuna şahit oluyoruz. İlkın musikinın buralarda başladığında dair işaretler var. Tunç devri boyalı kaplar üzerindeki raks sahneleri, Gobustan'daki kaval taşlar halay tasvirleri o dönemin musiki ve eğlence medeniyetinin işaretleridir. Bu coğrafyanın Nuh tufanı ile olan ilgisini de göz önünde tutarsak oradaki oluşın efsaneler ve yöre isimleri Nuh'un buradan geçtiğinin açık delilidir. Bütün bunlar göstermektedir ki; Gemikaya tasvirleri, Nahçıvan'ın Aras Nehri boyunca sıralanan yayla ve ovalarında yaşamış ahalilerinin medeniyet abideleridir. Gemikaya tasvirlerinin mitolojiyle olan ilgileri yanında komşu Anadolu'nun en eski güzel sanat abideleri ile de alakası vardır.

Emin Bilgiç, "genel anlamda tufan efsanesinin karşılaştırmalı incelemesi ve tufanla ilgili efsanelerin büyük bir kısmının esas itibarı ile mahalli olaylardan doğduğuna ve hayal gücüyle bunların çok renkli bir hal aldıklarını seyrek olmak üzere şekil değişikliklerine uğradıklarını açık olarak görmekteyiz" demektedir.

Dünya tarihinde ilk defa yazıyı icat eden Sümerliler Mezopotamya'ya doğudan MÖ 3300 Yıllarında Katar Yakınındaki Bahreyn yolu ile geldikleri zannedilmektedir. Emin Bilgiç'e göre Tufan efsanesinin en eski ana metni Sümerliler ve Akatlıların milli destanı olan "Gılgameş destanı" içinde geçmektedir. Üçte ikisi Tanrı, üçte bir insan sayılan Uruk Kralı Gılgameş'in ebedi hayatı arama ve ona kavuşmak için çok tehlikeleri ve yorgunlukları göze alma, onlara katlanma macerasının canlı bir ebedi hikâyesidir.

Nuh Tufanının Ağrı dağı ile olan ilgisine hem coğrafyasını hem de semavi dinlerdeki yerini belirttikten sonra mitolojik yönünü ele alacağım. Yrd. Doç. Dr. Ali Kafkasyalı, yerli ve yabancı bazı kaynaklarda Ağrı Dağı ve Nuh Tufanı adlı bildirinde şöyle demektedir. Ağrı dağı dünyanın sayılı yüksek dağlarından birisidir. Türk dünyasının gurur kaynağıdır. Türk milleti bu dağı kutlu bir dağ, kutsal bir varlık olarak görmektedir. Türk milleti 93 harbi,

Kurtuluş Savaşı gibi en kötü şartlar altında dahi onu düşmana bırakmamış, korumasını bilmiştir. Dünya medeniyetinin ilk yazılı ürünlerinde Nuh'un gemisinin tufan sonrasında bu dağın tepesinde karaya oturduğu anlatılıyor. Günümüzde dünya üzerinde yaşayan 2 milyara yakın Yahudi, Hristiyan, Müslüman Hz. Nuh'u, Nuh'un Gemisini ve Nuh Tufanı hadisesini bilmektedir. Ağrı dağı ve Nuh tufanı ile ilgili en kadim bilgilere dini kaynaklarda da rastlıyoruz. Tevrat'ta Nuh'un gemisinden, Nuh Tufanından ve Nuh'un gemisinin tufandan sonra Ararat (Ağrı Dağı) a oturduğundan çok geniş bir şekilde bahsedilmektedir. Kitab-ı Mukaddes Bab 6, Bab7, Bab8 bu konularda bilgi vermektedir. Diğer bir dini kaynak Kuran-ı Kerimde Hz. Nuhtan, Nuh Tufanından ve Nuh'un gemisinin tufandan sonra Cudi Dağı'na oturmasından 15'ten fazla surede defalarca bahsedilmiştir. Ali Kafkasyalı'ya göre Cudi ismi burada birçok kimsenin iddia ettiği gibi Cudi Dağı değil "yüksekçe yer" anlamındadır. Yani Cudi ile Ağrı Dağı kastedilmiştir demektir. Yine Ali Kafkasyalı, Ağrı Dağı ile ilgili üç önemli belgeye de değinmektedir. Dünyanın büyük seyyahlarından Marco Polo, Gonzales de Clavijo ve Alexander Pushkin'in eserlerinde Ağrı Dağına ve Nuh Tufanı'na rastlıyoruz.

Gonzales de Clavijo (ölm. 1412), İspanyol gezgin 1403-1406 yıllarında İspanya kralı Henry'nin Timur'la görüşmek için gönderdiği heyetin içinde yer alan kralın başmabeyincisidir. Eserinde Ağrı Dağı ile ilgili şunları yazmaktadır: "...Ertesi Cumartesi günü Iğdır'dan hareket ederek Nuh'un gemisinin durduğu dağa vardık. Bu dağ son derece yüksektir. Zirvesi karlarla örtülüdür. Her tarafa kar yağmıştı. Dağların vadileri çırılçıplaktı. Buralarda hiçbir orman yoktur. Mamafih yerlerde birçok çayırlar bitmekte ve bunlar arasından ırmaklar akmaktadır... Burada rast geldiğimiz zevatın bize haber verdiklerine göre etraftaki enkazlar Hz. Nuh'un evlatları tarafından inşa olunan şehir artıkları imiş... Ararat'ın başlıca zirvesine bitişik bir yerde küçük Ararat'ın zirveleri görülüyor, iki dağın arası bir heybeye benziyor. Bize anlatıldığına göre Nuh'un gemisi burada durmuştu.

Alexander Pushkin (1779-1837) , Erzurum gezisinde gördüğü Ağrı Dağını "Yol Notları" adını verdiği gezi yazısında şöyle anlatır: "güneş doğmuştu, duru gökyüzünde iki başlı bir dağ parlıyordu. Ne dağı bu diye gerinerek sordum. Şu cevabı duydum. Bu "Ararat". Var kuvvetimle bu kutsal kitaplar dağına baktım. İslah olma ve hayat ümidiyle onun doruğuna yanaşan Nuh'un gemisini, uçan, idam ve barış sembolleri kuzgunu, güvercini gördüm..." diyordu.

Ağrı Dağının yurdumuzdaki tespit ettiğim efsanelerini şöyle özetleyebilirim:

Ağrı Dağı Efsaneleri

Eğer bir mekân kutsal ise, insan muhayyilesi o mekânla ilgili hayal kurmağa başlar, ister istemez efsaneler devreye girer

Efsaneler insanlardan toprağa bağlılık, aşka ve sevgiye inanç istemektedir. Vatani sevmek, onun her bir köşesiyle ilgi kurmak, bu topraklara saygılı olmak, onu korumak ve yaşatmak gibi keyfiyetler istemektedir.

Efsanelerin kahramanları olan insanlar hayatta donup kalarak taşlaşmaya, gözyaşlarından pınar yaratmaya, yuvarlanıp kopan kayanın altında kalmaya hazırdırlar. Yeter ki düşman eline düşmesinler. Bazen kahramanlığın

zirvesindeki kişi efsanevi şahsiyet mağlup olabileceği anda Allah'tan kendisini taşa döndürmesini ister ve öyle de olur. BÖYLELİKLE YANİ TAşA DÖNMEKLE VATANIN BİR PARÇASI OLUR ve EBEDİLEşİR.

Efsanelerle vatanın ağaçları, kuşları, denizleri, dağları, insanları det gözümüzde büyülü birer varlık olmuşlardır:

Yaşlı bir ınar, yalnız bir meşe, uzun ömürlü bir palut insanların karşısında dikkat celbeden ve dokunulmazlık zırhına bürünmüş mukaddesleri oluştururlar. Artık kuşlar postacı olmuşlardır. Bu işi turna yapar da güvercin ondan geri mi kalır? İnanıştaki masumiyetten dolayı herkesin hürmetine mahzar olunmuştur.

Leyleğin secde edercesine hareket ve takırtısı, göklere yükselerek ilahiyata yaklaşan mağrur kartalın; peygamberin yanan evini söndürmek için ağzında bir damla su getiren kırlangıtan neyi geri kalmıştır. İnsanların kara habercisi baykuş, efsanevi Simurg, müjdeci huma kuşu ve daha niceleri...

Göklerin mukaddes katlarından gelerek melaıke donundaki güvercin, baharı müjdelemiştir. Bu ve benzeri birçok efsanevi olay Nuh'un Gemisi'nde yer almıştır.

Dağdaki her meşenin, her gln, her yılan ve ayanın, her kuşun, her çobanın, her koyun ve kuzunun mutlak hatırı sayılır bir hikyesi vardır.

Kültürümüz ve halk muhayyilemiz çok geniştir. Bunların her birinin adına bir dinlenme yeri, bir otel, bir motel ve benzeri turistik tesis yapıp hizmete sunabiliriz. Korgan yaylasında neden bir Nuh Restoran olmasın? Aynı tesisler 'Gemikaya'da da niçin olmasın. Siz bunları oğaltabilirsiniz. Ağrı Dağı İğdır'ın tabiat abidesidir. Yöre insanı coğrafyamızı aşan komşularında bile birçok efsane oluşturmuştur. Yüzyıllar boyunca erişilmez diye tanımlanan Ağrı'nın zirvesi ve Dağın tümü halk edebiyatı ürünleri ve dini kaynaklarda yerini alan Ağrı Dağı, pek çok gezgin ve araştırmacının da dikkatini çekmiştir.

Ağrı Dağı zerine bilinip söylenen efsanelerden yazıya geçirilmiş olan en eskisi 14. asra aittir. İstanbul-Trabzon - Tebriz yoluyla Semerkant'ta Temur'un katına varan İspanyol elçisi Klaviyo, 29-30 Mayıs 1404 günlerinde gördüğü Sürmeli ile Ağrı Dağı zerine yerli Karakoyunlu Türkmenlerinden duyduğu inaniş ve efsanelerini anlatıyor:

28 Mayısta Kulp/Tuzluca'daki "Tuzlu Dağlar" dan geçtik. Köylerden gelenler buraya uğruyor, buradan tuz alıp yemeklerinde kullanıyorlardı. Artık Salmarin(Sürmeli) şehrini tarif edeceğiz. Çünkü bize anlatıldığına göre Nuh Tufanından sonra ilk inşa olunan yer burasıdır. Buraya Mayısın 29. gününe tesadüf eden Perşembe günü öğle üzeri muvasalat ettik. Salmarin, büyük bir şehirdir. Ararat Dağı'nın burada 6 fersah mesafeye kadar uzanıyor. (155 günlük ulu tufandan sonra Nuh'un Gemisi bu dağın üzerine konmuştu.)

Hakikatte bu Salmarin şehri tufandan sonra kuru toprak üzerine inşa olunan ilk şehirdir. şehri kuranlar Nuh'un oğullarıdır. İğdır'da halk arasında yaşayan bir inanişa göre buradaki en ulu dağlara bugünkü adlarını Nuh Peygamber vermiştir. Allah- Ekber, Süphan, Elegez ve Ağrı Dağlarının adları Hz. Nuh tarafından konulmuştur. Efsaneye göre Nuh Nebi, suların bütün Dünyayı kapladığı sırada suda yaşayanlardan başka her türlü hayvandan erkekli dişili birer çift alıp  oğlu ve  gelini ile gemiye kapanarak canlarını kurtarıp tanrıya duada idiler. Bir gün geminin demiri bir dağın tepesine ilişip içindekileri yer oynamasından daha şiddetli korkuya düşürürken Nuh Nebi hayretle; "Allah-u Ekber" dedi ve bu yeri belledi. Aradan günler geçtikten sonra yine bir

sarsıntı olmuştu. Peygamber şaşırarak; “Suphanallah” dedi ve burayı da belledi. Sonunda sular çekilip azalınca gemi bir dağın tepesine oturup kızakladı ve kaldı. Nuh Nebi ve oğulları küreklere asıldılarsa da gemiyi yürütemediler. Bu defa Hz. Nuh: -Ne ağır dağ dedi. Sonra bütün sular çekilince bu dağda gemiden indiler, toprağa kapanıp secdeye vardılar. Böylece bura halkı o gün bu gün buraya Ağrı dağı demiştir. Benzeri bir varyantını Nahçıvan’da görmüştük.

1-Ağrı Dağı’ndaki Nuh’un Gemisi:

Süremeli Çukurunda olduğu gibi Dünya’nın birçok yöresinde Ağrı Dağı, Nuh’un Dağı olarak tanınır. İnsanlığın ikinci atası sayılan Nuh-Nebi çağında insanlar, namus, ahlak kaidelerinden cemiyet nizamlarından uzaklaştırıldılar. Hz. Nuh, bunları bir türlü yola getirememiştir. Ulu Tanrı’ya asilerin cezalandırılması için yalvarmıştır. O’na Cebrail aracılığı ile vahiy gelmiştir. “Tufanın yakın, çok yakın olduğu bildirilmiştir. Bir gemi yapması” emredilmiştir. Hz. Nuh, hiç zaman kaybetmeden işe başlamıştır. Günlerce çalıştıktan sonra tavuğun göğüs kemiğine benzeyen gemisini yapmıştır. Gemi, biteceği sırada bir yerinden tutuşmuştur. Yanacakken kurbağa ağzıyla su taşıyarak söndürmüştür. “Bunun içindir ki, kurbağa Süremeli Çukuru halkının sevdiği hayvanlar arasındadır ve aynı zamanda ona düşman olan yılanın ağzından kurbağayı kurtarmak sevap sayılmaktadır. ”Hatta deyimleşmiştir: “Yılanın ağzından kurbağanın kurtuluşu” gibi.

Dört kutsal kitaptan biri olan Tevrat-ı Şerif’in tekvin babında Ağrı dağına konan gemiden, Nuh ve Tebaasını Süremeli Çukuruna indiği kaydedilmektedir. Böylece Anlaşıldığı gibi ilk insanlık ve medeniyet yeryüzüne Süremeli Çukuru’ndan yayılmıştır.

2-Büyük ve Küçük Bacı:

Çok eski zamanlarda Süremeli Çukuru uçsuz bucaksız düzlükler halindeydi. Ağrı Dağı’nın yerinde büyük bir orman vardı. Günlerden bir gün iki bacı el ele vererek evlerine odun getirmek üzere ormana giderler. Bir kaç günde vardıkları bu ormanda çörden çöpten toplayıp birer yük hazırlarlar. Sıra sırtlarına almaya gelince büyük bacı:

-Bacı bacı kurban olam, N ‘olur gel sırtıma bu yükü kaldır.

Küçük bacı kaldırmaz. Üstelik te:

-Canın çıksın kendin kaldır. Senin hizmetçin değilim ki. Kocaya varmak olsa öne atılırsın, çöp sırtlamağa gelince bana mı havale edersin?

Büyük bacı gene yalvarır, yakarır, olmaz. Çaresiz kalır. Şöyle der:

-Gel ben senin sırtına kaldırayım.

Küçük bacı buna razı olmadı. Aralarında bir kavga başladı. Tuttular birbirlerinin saçından. Oynadılar saç yolması... Büyük küçüğü devirdi, yerde yuvarlandılar. Derken ikisi de kan ter içinde kaldılar. Elleri, ayakları hatta bütün vücutları hareketsiz kaldı. Oysa dilleri yorulmadı. Birbirlerine bedduaları devam etti.

Küçük bacı büyüğüne:

-Allah seni öyle bir dağ etsin ki, yaz, kış başından kar eksik olmasın.

Küçük der de, büyük demez mi? O'da:

-Sen de öyle bir dağ olası ki, başından yılan, çayan eksik olmasın.

Ulu Tanrı bunların beddualarını kabul eder. O gün bu gündür, Büyük bacı "Büyük Ağrı Dağı olur, başından yaz kış kar eksik olmaz". Küçük bacı da "Küçük Ağrı Dağı olur ki, tepesinden yılanlar eksik olmaz. Yaz günleri en korkunç yılanlar Küçük Ağrı'dadır. "

3-Dağlar Çarpıştı:

Derler ki; bazen dağlar gazaba gelir. Birbirlerine çok kızarlar. Bu kızgınlık önlenmezse, yani başka dağların araya girmesiyle barıştırılmazsa savaş baş gösterir. Bu dağlar çok tehlikeli olur.

Bir gün Ağrı Dağı ile karşısında Aras ötesindeki ELEGEZ(Alagöz) DAĞI'nın arası açılır, bir türlü barışmazlar. Ağrı Dağı o kadar kızar ki, iş savaşa dökülür. Ağrı öyle hücum eder ki, ELEGEZ'in tepesi 3 parça olur. O gün bu gündür Elegez Dağı tepesi param parçadır.

Şimdi bakıldığında Elegez'in başı üç parça görülmektedir.

4-Ağrı Dağı'nın Tepesine Kimse Çıkamaz:

İğdir halkınca çok sevilen Ağrı Dağları, ovanın biricik güzellik kaynağıdır. Bu mağrur Dağın başına kimsenin çıkamayacağına inanırlar. Burada Ak Devin tılsımı vardır derler. Halkta Büyük Ağrı'ya çıkışa dair söylentiler şöyledir:

Ağrı Dağı'nın tepesine çıkmak isteyenler gündüz günlerce yol alırlar, tam zirveye yaklaştıkları sırada yorulurlar. Biraz dinlenmek üzere uykuya dalarlar. Gözlerini açtıklarında kendilerini Ağrı'nın eteklerinde bulurlar.

5-Ağrı'ya Çıkan Çoban:

Ağrı Dağı'nın döşünde (yaylasında) koyun otlatmakta olan bir çoban, zirveye baktıkça hayran olur. Günlerce uğraşır. Bir türlü karların bulunduğu tepeye çıkmayı başaramaz. Yüzünü Ulu Tanrı'ya çevirerek yalvarır:

-Tanrım, sen bana Büyük Ağrı Dağı'nın tepesine çıkmayı nasip eyle, dönünce sana yedi kurban keseceğim der.

Ulu Tanrı çobanın dileğini kabul eder. Yola çıkan çoban zirveye ulaşır. Oradan doya doya Dünya'yı seyreder. Bir süre sonra döner gelir sürüsünün yanına. "Adam neme gerek, Tanrı ne edecek kurbanı?" der ve kesmez. Ulu Tanrı'nın hoşuna gitmeyen bu hareket karşısında çoban ve sürüsü taş kesilir.

O gün bu gündür Büyük Ağrı Dağı yamacında koyun sürüsüne benzer taşlar çobanı ile birlikte görülmektedir. Bu taşlar hala dim dik ayakta olup, o çoban ve sürüsünün taş kesildiği taşlardır.

6-Ağrı Dağı'ndaki Develer:

İlk çağın en ehemmiyetli kervan yollarından birisi Ağrı Dağı geçitlerini aşar. O zaman korkunç eşkiya ve soyguncu çetesinden sakınmak üzere ancak Büyük ve Küçük Ağrı arasındaki kervan yolundan geçilirdi. Bir gün kırk deve yüklü bir kervan iki Ağrı arasından geçerken fena bir susama hâsıl olur. Bütün kervan, kervancılar neredeyse

susuzluktan helak olacaktır. Bu sırada önde su aramaya çıkan kervancı başı hiç su bulamaz, çaresiz kalır.

Ellerini Tanrı'ya kaldırarak:

-Ulu Tanrım: Sen bu iki dağ arasından bir pınar çıkar, develerim, adamlarım ve kendim doya doya içelim, sana bir deve kurban edeceğim der.

Ulu Tanrı kervancı başının dileğini kabul eder. Öyle bir pınar çıkarır ki, billur gibi sular şakırdarak aşağıya iner. Bütün kervan ehli tadına doyum olmayan bu sudan kana kana içerler.

Kervancı başı suya doyduktan sonra verdiği sözü unuttur. "Ne gereği var. " Diye kurban kesmez. Biraz sonra Tanrı gazaba gelir. Bir gürültü olur ki, bütün yer gök sallanır. Ağrı Dağı da sallanır. Develer, kervancılar, kervancı başı taş kesilirler oldukları yerde... Büyük ve Küçük Ağrı Dağları arasında kalırlar. Bu gün aynı yerde birer taş heykel olan aynı kervan ehli görülmektedir.

Oysa pınar halen akmakta, berrak suları şakırdarak aşağı inmektedir. Derler ki o su bugünkü Süreyya Çeşmesini oluşturmuştur.

7-Yakup Peygamber Türbesi:

Büyük Ağrı Dağı koynunda Yakup Peygamber'in türbesi vardır. Buraya her yıl Temmuz, Ağustos ayında ziyaretçiler gelir, kurban keser, adak adarlar. Namaz kılar, ibadet ederler.

Vaktiyle oğlu Yusuf'a kavuşan Yakup Peygamber, o ömrünün son çağlarında atası Hz. Nuh'un Dağı'na gitmek ister. Kervanlar düzenlenir, yola çıkarlar. Hz. Yakup çok ihtiyar olduğundan oğlu Yusuf ve Bünyamin'i yanına çağırır:"Atanızın ve insanlığın ikinci defa ilk ayak bastığı AĞRI DAĞI' na gidiyorum. Bu son arzumdur, burada öleceğim. Beni Ağrı Dağı'na gömün" diye vasiyet ediyor.

Yakup Peygamber'in kervanı Kenan ilinden ayrılır, günlerce yol aldıktan sonra çok güzel, Tanrı'nın bütün verimi esirgemediği SÜRMELİ ÇUKURU'na varır. Çok hoşlanır buradan, atası Nuh'un ilk ayak bastığı bu yerin kutsallığına inanarak Ağrı Dağı'na çıkar. İyice ziyaret eder. Yazın sıcak günlerinde bir ay Ağrı Dağı'nda kalır. Bir gün hastalanır, ölür ve vasiyeti yerine getirilerek Ağrı Dağının yamacına gömülür.

Şimdi Ağrı Dağı'nın kucağında karnıyarık büyük bir Yakup Vadisi vardır. Mezarı buradadır. Gayrimüslimler Hac ziyareti için buraya gelirler.

1840 Ahura (Arkuri) zelzelesinden önce burada bir Yakup Manastırı vardı. İçinde keşişleri dahi bulunmaktaydı. Dünya'nın sayılı yerlerinden ziyaretçileri gelir. 20 Haziran 1840 zelzelesinden birkaç gün önce Ağrı Dağı'ndan acayip sesler, yeraltından gürültüler gelmeye başladı. Gün geçtikçe şiddetlenen bu korkunç sese halk: "AĞRI kızdı, gazaba geldi. " Demeye başladılar. Bir gece Büyük Ağrı, kuzey (Sürmeli Çukuru) inindeki yamacından patladı. 1600 nüfuslu Arkuri kasabası ve yakın köyleri lavlar altında kaldığı gibi Yakup Manastırı da toprak ve taşlar altında yok oldu. Bugün buraya gelen turistler köy kalıntılarını görmektedirler. Sürülerini otlatan çobanlar ise sayısız ev inşası bulmuşlardır.

8-Zaloğlu Rüstem Ağrı Dağında:

Zaloğlu Rüstem ile devler uzun yıllar mücadele etmişler, nihayet mücadelenin en mühimi Ağrı Dağında olmuş.

Devleri mağlubiyete uğratan Rüstem, onların ancak Ağrı Dağı'nda toplanmasını sağlamış ve insanlara çok kötülükleri dokunan bu mahlûkların neslini türememesi için Tanrıya el açmış:

-Tanrım, biz ölüp gideceğiz. Artık bizim gibi kuvvetli pehlivan yaratmayacaksın. Bu durumda bunları Ağrı Dağı'ndan aşağıya indirme.

Bu dilek Tanrı tarafından kabul edilerek devler tılsıma düşürülmüştür. Halk o gün bu gündür devlerin Ağrı tepesinde olduğuna inanırlar.

9-Yılanlar ve Kartallar:

Derler ki Küçük Ağrı'nın yılanları, Büyük Ağrı'nın kartallarını tepeye hâkimiyeti yüzünden bir türlü Büyük Ağrı'ya çıkamazlar ve Büyük Ağrı tepesine hep hasret çekerlermiş. Bu hâkimiyeti hazmedemeyen yılanlar, tepedeki kartallara haber gönderip Büyük Ağrı'ya çıkmak istediklerini bildirmişler. Kartallar buna izin vermeyeceklerini bildirmişler. Bu cevabı beğenmeyen yılanların şahı Şahmeran kartalların şahına, ya savaş ya izin taleplerine ısrar edince her iki taraf da savaşı kabul etmişlerdir. Bunu üzerine kartallar ovaya inmeyi kabul etmişlerdir. 93 harbinde yılanlarla kartalların lğdır Ovası Karasu civarında, Taşburun nahiyesi (Dize-Cennetabat-Kerimbeyli) düzlüğünde haftalarca aylarca çarpıştıklarını yaşlılar anlatmaktadır. Neticede yılanlar mağlup ve perişan; kartallar galip ve muzaffer olmuşlardır. Zaferlerin gururuyla kartallar Büyük Ağrı Dağı'na havalandılar, yılanlar da eski yuvaları olan Küçük Ağrı Dağına sürünerek yerleştiler.

Mağlup olan yılanların şahı, kartalların şahına şu bedduada bulunmuş:

-Allah'ım, biz yılanları Büyük Ağrı'ya hasret kılan şu kartalların şahını,

<<Ağrı Dağı'nın tepesinde kabz-ı ruh edip dondurarak, ibret-i âlem edesin. >>

Kartalların şahı da yılanların şahı için;

<<Allah'ım şu yılanların mekânını öyle yapayalnız bırak ki ben-i âdem olanların olduğu yere ayak basmasın. >>

demiş. İkisinin de bedduası kabul olmuş. O gün bugündür, Ağrı Dağı'nın tepesindeki kartal, tepeye hakim şekliyle yaz-kış Büyük Ağrı'yı kollamaktadır. Bu gün kardan ve buzlardan oluşan tepedeki kartal o kartaldır.

Yine o gün bugündür Küçük Ağrı'nın tepesinde sadece yılan, çayan ve akrep vardır. Bu yüzden de Ben-i Âdem Küçük Ağrı Dağı'nın tepesine pek uğramaz olmuştur.

10- Neşeli Keçi:

Nuh Peygamber, tufandan sonra hayvanları ile Ağrı Dağı eteklerinde yaşamaya başlar. Karınlarını doyurmak üzere civarda dolaşan hayvanlardan keçinin bir gün olağanüstü neşeli döndüğünü görür. Bu hal günlerce devam edince Nuh Peygamber keçisinin peşinden giderek, bu durumun yediği bir meyveden kaynaklandığını keşfeder. Kendisi de bu meyveyi çok beğenir ve hayatı pespembe gösteren üzüm suyunun müptelası olur. Nuh Peygamberi mutlu gören şeytan, onun neşesini kıskanarak, alevli nefesi ile asmaları kurutur. Nuh Peygamber

üzüntüsünden yataklara düşünce, efsane bu ya, şeytan insafa gelip, bu meyveyi yeniden canlandırmak için ne yapılması gerektiğini söyler. Eğer meyvenin kökü açılır ve hayvanlardan yedisinin kanı ile sulanırsa, asma canlanacaktır. Aslan, kaplan, köpek, horoz, saksağan ve tilkiden oluşan kurbanlar seçilip, üzüm, kanları ile sulanır ve bir yıl sonra bitki tekrar canlanır, yaprak ve meyve vermeye başlar. Şarapla sarhoş olan kimselerin davranışları incelendiğinde, bu yedi hayvanın karakterini taşıyan haller görülür. Kâh aslan gibi cesur, kâh kaplan gibi yırtıcı, ayı gibi kuvvetli, köpek kadar kavgacı, tilki gibi kurnaz, saksağan gibi geveze olurlar.

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Metin Kumlay, Ağrı Dağı aynı zamanda yedi meyvenin gen merkezi olduğunu bir konferansında belirtmişti. Iğdır Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi olan hocamız bu yedi meyveyi şöyle sıralamıştır:

- 1- Kayısı
- 2- Üzüm
- 3- Her çeşit erik
- 4- Kavun-Karpuz
- 5- Elma
- 6- Armut
- 7- Dut

Bu coğrafyada bu meyvelerin kaliteli oluşu tesadüfî değildir. Aynı ovanın devamı olan Nahçıvan'da ta 1990'lı yıllara kadar çok değerli üzüm bağları var idi. İster Nahçıvan kesimi olsun ister Gemikaya civarı olsun, Gemikaya'nın Ordubat reyonu meyveleri ve Iğdır Ovası meyvelerinin hem cins bakımından benzerlikleri hem de kalite bakımından üstünlükleri tesadüfî değildir. Demek oluyor ki, mitolojideki meyve sebze ve bağ(üzüm) ile ilgili inanışlar günlük hayatta da kendisini açık bir şekilde göstermektedir. Bugün Ordubat limonunun tanesi 10 \$'a satılmaktadır.

Ağrı Dağı Efsanelerinden bahsedilir de bu konuda Yaşar Kemal'in yazdığı Ağrı Dağı Efsanesini zikretmemek büyük bir eksiklik olur. Yaşar Kemal, bu romanı 1970 de kaleme almıştır. Güzelleme, koçaklama, ağıt bileşimi; masal destan karışımı olan eserin konusu Ağrı dolaylarında geçen bir aşk olayıdır. Zaman belirtilmez. Osmanlı İmparatorluğu ile sınırlanır. Roman kahramanı Ahmet, bugün hala dimdik ayakta duran İshak Paşa Sarayı'nda oturan Bayazıt Paşası Mahmut Han'ın kızı Gülbahar'ı sever. Ama yörenin töre tabuları çok önemli engeller teşkil eder. Ahmed'in dağda bir deprem yüzünden, yamaçtaki küp gölünün derinliklerinde yitip gitmesiyle mutsuz, acılı sona erer. Ağrı Dağı'nın yamacında 3500 rakımda bir göl vardır. Bir Harman yeri büyüklüğündedir. Suları son mavidir. Her yıl bahar Dünyaya yürüdüğünde, bir sabah daha gün doğmadan Ağrı Dağının tek mil çobanları bu göle gelirler, gölün kayalıklarına kepeneklerini atar, binlerce yıllık sevda toprağına otururlar. Ahmet ile Gülbahar'ın sevdasından bu yanadır ki Küp Gölü'nün oralardan geçenler gölün maviliğı ve serinliğı kadar güzel, uzun saçlarını sırtına sermiş, başı iki elleri arasında, gözleri suya dikmiş Gülbahar'ı görürler. Gülbahar Küp Gölü kadar güzeldir. Güzellikte Küp Gölü ile Gülbahar Ağrı'yı sembolize ederler. Göl kaynar, Ahmed silinir, Gülbahar silinir ve küçük ak

bir kuş gelip kanadını suyun mavisine batırır ve tabiat harikası olan bir atın kapkara gölgesi gölün üstünden gelir geçer.

Ağrı Dağı'ndaki Küp Gölü diğer birçok güzel efsanelerin mekân kaynağı olmuş ve olmaya da devam edecektir.

Ağrı Dağı yalnız İğdır da ve Türkiye'de değil aynı zamanda Dünyada birçok manilere, türkülere, destanlara, atasözleri ve deyimlere de konu olmuştur.

Ağrı Dağı ve dağlarla ilgili söylenmiş sözlerden birkaçını şöyle sıralayabiliriz:

1. Ağrı Dağı'ndan kar başışlamak,
2. Başın Ağrı Dağı kadar olsa bile dibin kılıcadır.
3. Nuh Nebi'den kalmadı,(Bir şeyin çok eskiliğini ifade için)
4. Damın dalı, dağın dalı,(görülmeyen ve bilinmeyen yakında da olsa dağın arkası kadar uzaktır)
5. Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur,
6. Dağ tavşansız olmaz,
7. Dağ yıkılmaz dere dolmaz,
8. Dağ yürümezse Abdal yürür,
9. Allah dağına bakar kar verir, başına bakar bar verir.
10. Dağına göre kar yağar.
11. Dağdan gelip başdakini kovmak.
12. Dağ dağın üstünde olur, ev evin üstünde olmaz.
13. Dağ ne kadar yüce olsa yol üstünden aşar.
14. Dağ başı dumansız olmaz.
15. Dağ başında duman, yiğit başında boran eksik olmaz.
16. Dağın gözü, yolun kulağı vardır.
17. Dağlar beylerden zengindir.
18. Dağa ekmeksiz, aşsız,arkadaşsız çıkma.
19. Dağ gülü bağda bitmez, bağ gülü dağda bitmez.
20. Dağda gurutdan, aranda tuttan olduk.
21. Danişan dağlar aşar.
22. Daş kayaya rast geldi.
23. Dağ gibi yiğit.

Bu ve benzeri sözlere Nahçıvan'da da rastlamaktayız.

Ağrı Dağı Tırmanışları

İlk tırmanış (29 Ekim 1829), Alman jeolog Prof. Frederic von Parrot ve ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. Onu Rus jeolog Antonomorf ve ekibinin tırmanışları (1834 -1843 yılları) izlemiştir. Yine Alman jeologlar Wagner ve

Ağabeych(1845) ile Monteith ve Stuart(1856), jeolog A. Oswald(1889) ve Fransız jeolog M. Blumenthal(1955), bu dağlara tırmanmış başlıca batılı araştırmacılarıdır.

Türk dağcılar, Cumhuriyet devrinde Ağrı Dağı ile ilgilenmeye başlamışlardır. İlk tırmanış, 1937 Ağustosunda Binbaşı Cevdet Sunay(Sonradan TC 5. Cumhurbaşkanı olmuştur.) başkanlığında 15'i subay 50 askerden oluşan grup tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ekip zirveye Atatürk'ün büstünü dikmişlerdir. Bunu 29 Ekim 1968 tarihinde, Albay Turhan Selçuk başkanlığında 18 subay, 16 astsubay ve 112 erden oluşan III. Ordu Dağ-Komando taburunun, zirveye tırmanması ve ordu flaması ile Türk Bayrağını buraya dikmeleri izlemiştir. Türk dağcı grupları, değişik yıllarda bu dağa tırmanmışlardır.

1978'den beri her yıl düzenli olarak, Ağrı'ya tırmanışlar yapılır. (terörist hareketlerin artması nedeniyle, 1989-1994 devresinde tırmanış olmamıştır) ama Batı ülkelerinin Ağrı Dağına ilgileri sürmektedir. Nitekim Ay'a 1969'da ilk ayak basan Dünyalı unvanını kazanan Amerikalı Astronot Neil Armstrong bile, 1982 Haziranında Türkiye'ye gelip Ağrı'ya tırmanmıştır.

1998 yılında Akut'un Ağrı'ya tırmanışı hüsrarla bitmiştir. Akut üyelerinden İskender İĞDIR'ın Ağrı Dağı'na tırmanışı sırasında düşerek hayatını kaybettiği başta AKUT olmak üzere Türkiye'yi ve Iğdır'ı yasa boğmuştur. Canını kurban verdiği Ağrı Dağı'ndaki dereye kendi adının verilmesi bizleri teselli etmiştir. Dönemin Ağrı Valisi Sayın Tahsin Cumhur ERSOY'un içişleri bakanlığına yaptığı isim değişikliği teklifi, Cumhurbaşkanımız Sayın Ahmet Necdet SEZER'in imzasıyla kabul edilerek Yürürlüğe girmiştir. Böylece Ağrı'daki Öküz Deresi'nin adı İskender Iğdır ismi ile değiştirilmiştir. Bil vesile şehidimiz İskender Iğdır'a Allah'tan rahmet diler, O'nun adını ebedileştiren Sayın Cumhurbaşkanımıza şükranlarımı arz ederim.

Bu bildirimizle bizden sonraki araştırmacılara ışık tutabildiysek ne mutlu bizlere. Tüm bu çalışmalar göstermektedir ki:

- 1- Gemikaya ve Ağrı Dağı mitolojileri motif yönünden birbirine çok benzemektedir ve birbirine çok yakın konular arz etmektedir.
- 2- Nuh Tufanı, Gemikaya ve Ağrı Dağı coğrafyalarında müşterek baş göstermiştir. Her iki yerleşim bölgesindeki adlar bunu çokça göstermektedir.
- 3- Gemikaya ve Ağrı Dağı coğrafyalarındaki yerleşim, şehircilik ve yaşayışla ilgili mitolojiler yöre halkının Nuh kadar kadimliğini eskiliğini göstermektedir.